

STANLEY BRANDES
Departament d'Antropologia
Universitat de Califòrnia, Berkeley

NOMBRES QUE ENGANYEN: CINC PROBLEMES EN LA INTERPRETACIÓ DE DADES CENSALS EN L'ESPANYA RURAL

Introducció

És ben sabut que els qui fan estadístiques poden demostrar allò que ells volen amb els nombres, fins a l'extrem que s'han publicat llibres sencers (Cf. Huff i Geis, 1954) sobre l'art d'enganyar estadísticament. L'antropologia cultural començà, per bé o per mal, com a ciència no essencialment quantitativa. La nostra contribució ha estat —i segueix essent— bàsicament humanista en el sentit que hem deixat de cercar lleis de comportament per comprendre, amb més o menys aprofundiment, allò que és l'ésser humà, com varia d'un grup (ètnic, social, econòmic o nacional) a un altre, i què té en comú amb altres membres de la seva espècie. No hi ha cap dubte que hem vist modes metodològiques favorables a la quantificació i, sortosament tant per als antropòlegs com per a llur ciència, aquestes modes han conduït a l'estudi de temes demogràfics que havien estat deixats de banda en les primeres etapes de la nostra disciplina. També l'ús dels nombres i de la quantificació està avui quasi generalitzat en qualsevol estudi que pertanyi al camp de l'antropologia econòmica. Malgrat tot, però, pel que fa referència a la metodologia, els antropòlegs han destacat principalment en el desenvolupament del treball de camp. Ha estat precisament aquesta la nostra contribució metodològica a les ciències humanes i, pel que pot preveure's, la si-

tuació no canviarà massa en un futur immediat, malgrat la creixent dependència respecte a les computadores i d'altres artefactes similars que tenen cada dia un major abast popular.

Voldria, en aquest treball, dirigir-me específicament als hispanistes que, com jo mateix, s'han servit i pensen seguir utilitzant el padró municipal i les actes oficials de naixements, casaments i defuncions. Aquestes fonts constitueixen un recurs d'un enorme i indubtable benefici, tant per a nosaltres els antropòlegs com per als sociòlegs i d'altres científics socials. El que hauríem de reconèixer, però, són les limitacions que tenen aquests documents. No solament perquè no ofereixen dades absolutament completes sobre qualsevol tema que vulguem tractar —això actualment amb prou feines es discuteix—, sinó també perquè les dades que hom pot extreure dels padrons i les actes són molts cops poc fidedignes. La meua pròpia experiència, a partir de dos estudis antropològics en medis rurals, ha estat que aquestes fonts poden ser-nos de gran utilitat sempre que s'interpretin en el context d'altres dades complementàries obtingudes mitjançant el treball de camp, això és, a partir del coneixement qualitatiu dels pobles que estudiem.

Els problemes que poden aparèixer en la interpretació de les dades censals gairebé són infinits. Per al present treball n'he seleccionat solament cinc, no tant perquè siguin els més generals o significatius, sinó perquè com a conseqüència d'ells vaig tenir dificultats per a comprendre determinats patrons estadístics dels dos pobles espanyols que he estudiat, amb la qual cosa els conec suficientment com per analitzar-los «de primera mà». És de suposar que l'exposició d'aquests cinc casos conduirà a un major rigor en l'ús antropològic dels padrons i altres documents oficials dels pobles.

Problema 1: el nombre d'habitants

Vaig arribar a Espanya per primer cop l'abril de l'any 1969 amb l'objecte de realitzar un estudi d'antropologia demogràfica. La meua proposta concreta era estudiar l'impacte de l'emigració rural. Vaig instal·lar-me a Becedas, un poble avilès, i vaig residir-hi fins al juny de 1970 per realitzar-hi el meu treball de camp.

Entre altres raons, vaig escollir Becedas com a camp d'estudi ja que sabia que havia sofert una forta davallada demogràfica durant l'època de la postguerra. Com és lògic, el padró municipal era per a mi essencial, una font que no podia ignorar.

Una preocupació important era recollir totes les dades estadístiques que fos possible durant la meua estada a Becedas, per posar el meu estudi completament al dia. Malauradament, el padró de 1970 no estaria enllestit fins al mes de desembre, quasi mig any després d'anar-me'n. Aquesta eventualitat m'obligà a realitzar el meu propi cens de llars, tasca que vaig portar a terme utilitzant el padró de 1965 com a base i revisant-lo curosament amb l'ajut de tres o quatre informants de confiança. Les meves pròpies observacions, així com les converses amb la gent, van servir-me per a confirmar les dades referides a les actes civils de naixements i defuncions.

En el moment de sortir del poble, i després de nombroses i meticuloses revisions del cens que havia elaborat, vaig tenir la seguretat de conèixer que el nombre d'habitants de dret (nombre que, per motius poc rellevants aquí, m'interessava tant o més que el dels de fet), era exactament de 805 individus. Em semblà totalment raonable aquesta xifra segons les meves observacions després de més d'un any d'estada a Becedas. Més encara, la xifra coincidia totalment amb informes etnogràfics de disminució demogràfica al poble al llarg de les dues dècades anteriors.

L'aparició del cens oficial de l'any 1970 va suposar-me una sorpresa decepcionant, ja que aquest informava d'una població de dret a Becedas de 900 habitants, 95 més dels que jo havia observat. Què és el que podia haver succeït? L'única explicació d'aquest desacord de xifres hauria pogut ésser un augment precipitat de la població durant el mig any que havia transcorregut entre la meua sortida del poble, d'una banda, i la data de l'aixecament del padró (el dia 31.XII.70), per l'altra. Però, pel que jo concixia, no era raonable creure en aquest augment i, de fet, aquest no havia ocorregut.

En tornar a Becedas durant l'estiu de 1972, va ésser quan vaig tenir l'oportunitat d'investigar entorn d'aquest problema. Vaig descobrir que podia culpar els diferents mètodes que s'utilitzaven per a la recopilació de les dades censals. En la majoria dels casos, fou el secretari municipal del poble, juntament amb l'alguatzir, els

qui ompliren els fulls del padró. Fou així com es realitzà el cens de desembre de 1960. El 1970, contràriament, va repartir-se un formulari a cada llar per tal que cada família omplís el seu. Sembla clar, doncs, que, en el segon dels censos esmentats, diverses persones havien ignorat o malinterpretat les normes oficials per a emplenar el formulari, de tal manera que no hi havia una uniformitat de criteris. Alguns havien incrementat el nombre d'habitants de les seves cases, a vegades incloent-hi com a residents persones ja difuntes o emigrants residents a Madrid des de feia més d'una dècada.

No és que sigui sorprenent que hi hagi distorsió en les xifres oficials, sinó que resulta molt probable que hi hagi equivocacions padronals pel que fa el nombre d'habitants a quasi tots els municipis espanyols. Hom pot suposar també que l'equivocació consisteix normalment en un augment i no en una disminució de la població. Hi ha diverses raons per pensar que les xifres oficials exageren el nombre d'habitants. Tradicionalment hi ha hagut una sobrevaloració dels llocs més poblats als pobles espanyols, de tal manera que existia una jerarquia quasi moral de llocs: quan més poblat, més valuós. Aquesta norma forma part de l'herència romana de la gent peninsular, i és un tret que els espanyols comparteixen amb una altra gent mediterrània. Un altre aspecte d'aquesta herència —encara que hi hagi aquí una major varietat cultural i menys seguretat a l'hora de generalitzar— és que les «cases fortes» solien tenir un major nombre d'habitants, i a la inversa. Si més no teòricament, tenir molts parents equivalia a gaudir de suport polític i econòmic-social. És a dir, ja fos per l'orgull de poble o per l'orgull familiar, hom pot suposar una tendència a la magnificació de la població de qualsevol entitat.

Aquest és un cas típic d'un mal recompte. Segons el cens que vaig elaborar, existeix fins i tot una distorsió en el nombre d'habitants com a resultat d'una parcial comprensió de la cultura de Becedas. Durant la meua primera estada al poble, i a còpia de molta feina, jo pretenia trobar el nombre exacte d'habitants, o, com a mínim, el nombre exacte dels que hi havia en un determinat moment. Així, durant molts mesos abans d'anar-me'n, revisava el cens atenent les anades i vingudes, els naixements i les defuncions, dels habitants d'aquell poble. Coneixent la meua cura,

podia assegurar amb tota certesa que Becedas tenia 805 habitants el mateix dia que vaig anar-me'n.

No sospitava aleshores que era més interessant el fenomen causant de tanta feina —això és, les anades i vingudes de la gent— que la xifra precisa que resultà de les meves perquisicions. Ara sé que els habitants del poble, tant al 1969-70 com en l'actualitat, contínuament van i venen de Becedas a Madrid. El cas té una certa similitud amb el que ha descrit Laurence Wylie referint-se a un poble del sud de França (Wylie, 1963), malgrat que les raons del moviment demogràfic siguin diferents a ambdós llocs.

Per explicar el cas avilès voldria referir-me a una família concreta de Becedas força representativa a l'època que la vaig conèixer. Al 1970, Fernando Prado (pseudònim) i la seva família van traslladar-se de Becedas a Madrid, destinació de la gran majoria d'emigrants del poble. Amb ells anaven els seus fills masculins, els quals havien trobat feina com el pare a la capital, i seguien vivint amb llurs pares a llur pis madrileny. Contràriament, la seva filla Maria, que encara anava a escola, es trobava indecisa: no volia deixar les seves amigues d'escola però, ensems, trobava a faltar els seus pares i germans. Va resoldre finalment el dubte passant sis mesos a Becedas i sis a Madrid, essent, per això, resident d'ambdós llocs i assistint a classe a dues escoles diferents. Quan era a Becedas vivia a casa la seva tia, la germana de Fernando, la qual tenia cura, a més a més de l'àvia de la nena, una dona amb més de 80 anys d'edat. L'àvia ja no resistia el fred de l'hivern al poble, per la qual cosa es veia obligada a viatjar cada any a Madrid per viure amb el seu fill Fernando. Tant aquesta dona com la seva néta residien realment als dos llocs. Allò que és més interessant des d'un punt de vista antropològic és el cicle anyal de canvis residencials que portaven a terme ambdues dones. Comptar-les com a habitants o de Becedas o de Madrid seria ignorar, disfressar estadísticament, llur situació peripatètica.

Problema 2: estructura familiar

En llegir una etnografia tradicional, amb les seves obligades dades sobre la proporció de famílies nuclears, famílies extenses,

etcètera, la tendència normal és creure que aquests percentatges corresponen a determinades cases del poble, com si la casa de tal fos en realitat nuclear i la de tal altre extensa. De fet, és ben sabut que moltes cases experimenten un anomenat cicle domèstic, caracteritzat per una sèrie d'estructures socials diferents (Brandes, 1979; Goody, 1958; Hammel, 1961). Sabem, per exemple, que a determinats pobles gairebé totes les cases passen per una etapa extensa, malgrat que les estadístiques revelin solament una reduïda minoria de famílies d'aquest tipus (Brandes, 1979). En aquest cas les estadístiques disfressen canvis temporals en l'estructura social dels grups, i, d'aquesta manera, enganyen.

Voldria il·lustrar aquest aspecte altre vegada amb el cas de Becedas. Quan vaig sortir del poble l'any 1970, hom podia dir a partir del cens que un deu per cent de les cases eren del tipus extens. Aquesta xifra relativament baixa corresponia a normes socials avileses. A Becedas, de la mateixa manera que a quasi tota Castella la Vella, la gent pren la família nuclear com un ideal, com una part intrínseca de la bona vida. Es plany els matrimonis que han de compartir llur llar amb sogres, germans solters o fills casats, segons el cas, i hi ha tendència a suposar que aquestes solucions s'adopten principalment per fer front a l'escassetat de recursos econòmics. En determinats llocs de la Castella rural, per exemple, és normal que els fills casats de poc visquin amb els pares del promès o de la promesa fins a estalviar els diners suficients per traslladar-se a una casa pròpia (Cf. Freeman, 1970). A Becedas, com he assenyalat en un altre lloc (Brandes, 1973), existeix el costum de l'anomenat *ofrecijo*: una quantitat de diners que es regala als nuvis durant la boda, i que els hi dona immediatament l'opció d'establir-se en una casa independent. Normalment, les parelles que tenen possibilitats econòmiques per separar-se de llurs pares un cop casats, escullen sempre aquest camí i s'independitzen de llur família.

En canvi, hi ha una etapa al cicle domèstic de Becedas en la qual gairebé totes les cases adopten el tipus extens. Això succeeix en el moment que els pares, ja sigui perquè són molt vells o perquè estan crònicament malalts, no poden assistir-se. Donat que el poble insisteix en la igualtat de responsabilitats fraternals i filials, es divideixen els dotze mesos de l'any en parts iguals segons el nombre de germans. Aquests van per torn a viure (juntament amb

llurs cònjuges i fills) a la casa paterna, tancant la pròpia casa durant aquesta temporada (és a dir, en el cas de quatre germans, cadascun d'ells va durant tres mesos l'any a residir amb els pares). Únicament quan mor algun dels dos varia aquesta norma. És aleshores el vidu o la vídua qui tanca la seva casa i va, per torn, al domicili dels seus fills. Durant la temporada que vaig viure a Becedas, totes les cases extenses existien conforme a aquestes normes a fi de poder atendre els pares ja grans. El dinamisme del sistema domèstic —el moviment d'individus o de famílies senceres de casa a casa— és totalment ignorat per les xifres del cens. En aquests casos, com quasi sempre, es precisa de la comprensió etnogràfica per interpretar degudament l'estadística.

Un altre problema sorgeix de les dades sobre l'estructura social de grups domèstics a Becedas. Com és usual, entenem per «casa» o «llar» d'aquest poble un grup familiar que comparteix un domicili més o menys ben definit. És aquesta presumpció la que ens permet dir, per exemple, que al 1970 Becedas tenia 805 habitants vivint a 235 domicilis diferents, amb una mitjana de 3.4 individus per domicili.

Una definició d'aquest tipus ignora arranjaments domèstics tan complexos com freqüents. Respecte a l'estructura social, ¿com pot classificar-se la família d'en David Moreno (pseudònim)? En David és un camperol de Becedas, casat i amb sis fills. Al 1972 va comprar-se un pis a Madrid, on es traslladaren els seus quatre fills grans. Dos d'aquests (ambdós homes) van trobar feina; una filla va matricular-se a un institut i l'altra va quedar-se per fer la feina de la casa i tenir cura, ensems, dels altres germans. Les finques d'en David, que ell segueix treballant, produeixen no només el necessari per a la seva família del poble, sinó també per a la família resident a Madrid, a la qual freqüentment envia caixes de fruites i llegums. Al mateix temps, una part dels sous dels fills que viuen a la capital es tramet als pares. Entre casa i p's existeix, doncs, un intercanvi constant no únicament de diners i productes agrícoles, sinó també de visites i conferències telefòniques. Tot això significa que, malgrat l'existència indubtable de dos llocs físicament separats —és a dir, la casa del poble i el pis de la capital— ambdues funcionen, a nivell socio-econòmic, com si fossin un sol domicili. Aquest cas, com sabem, no és gens anormal a l'Espanya actual. Hem de reconèixer tant en aquest cas com en el

de la població, que les xifres estadístiques, per exactes que semblin, enfosqueixen la complexa i culturalment rica realitat.

Problema 3: ofici

Hem esmentat ja en anteriors seccions les errades quantitatives que poden sorgir quan cada família omple el seu propi full del padró. Existeixen, a més a més d'aquestes, altres tipus de dades que varien en exactitud segons si el responsable és un funcionari de l'Estat o un veí normal. Convé, a vegades, interpretar xifres censals a partir del punt de vista dels anomenats interaccionistes o fenomenòlegs, tals com Berreman (1962) i Goffman (1959). Segons aquesta perspectiva, el cens ofereix a cadascú l'oportunitat de presentar-se als altres d'una o altra forma. Pot considerar-se un formulari padronal com una gran pantalla on projectem autoimatges i en la qual confirmem de forma escrita, i per tant permanent, una visió pròpia de nosaltres mateixos. Potser la millor prova d'això es revela en una anàlisi de la categoria «ofici» als padrons municipals.

Un aspecte important de les meves investigacions a Becedas era documentar la creixent igualtat socio-econòmica dins el poble de 1940 fins al 1970 (Brandes, 1975). Al 1940, els veïns es dividien en «rics» i «pobres»; trenta anys més tard, en canvi, la gent deia freqüentment que «ara ja no hi ha pobres» i «aquí tots som iguals». La major manifestació de la nova igualtat era, sense cap dubte, la desaparició dels abans nombrosos jornalers eventuais, i la creixent proporció de *labradores*, és a dir, de petits propietaris. Aquest canvi el podia documentar jo mitjançant molts casos particulars i no el posava mai en dubte perquè corresponia al que m'havia dit una considerable quantitat d'informants. A més a més, aquest canvi era lògic dins el context de la cultura del poble com un tot. Allò que era curiós i decepcionant per a mi era el fet que els padrons municipals dels anys 1950 i 1960 —que corresponien a la dècada de major canvi d'oficis, segons els meus càlculs— presentaven xifres quasi iguals pel que fa al percentatge de jornalers i llauradors. La investigació etnogràfica feia comprensible novament el motiu d'aquesta contraposició d'impressions.

A Becedas, durant tota l'època de postguerra i fins i tot avui, la gent s'ha guanyat la vida mitjançant una combinació d'arranjaments econòmics. Fins als anys cinquanta, la gran majoria de camperols eren propietaris de dues o tres finques petites, que no eren suficients per al manteniment de llurs famílies; així doncs, havien de treballar com a jornalers eventuais per als pocs que posseïen més propietats. Pels voltants de l'any 1960, i principalment com a conseqüència de l'emigració vers Madrid, la situació era a l'inrevés. Els agricultors dedicaven totes les hores a llur propietat, treballant per a d'altres únicament quan els sobrava temps. És a dir, les categories *jornalero* i *labrador* han estat sempre relatives, depenent del temps relatiu que invertia i inverteix cada agricultor en les seves finques particulars o en les d'altres persones. Aquesta situació ha donat a la gent un marge d'interpretació en el qual hom s'ha pogut identificar d'una o altra manera segons les circumstàncies.

L'any cinquanta, cada cap de família tenia a Becedas la responsabilitat d'omplir el seu propi full del padró. Sembla raonable que per aquelles dates molts agricultors s'identificaren com a *labradores* —«petits propietaris»— encara que solament tinguessin en propietat tres o quatre hectàrees de terreny, molt per sota del necessari per mantenir una família en una comarca tan pedregosa i accidentada com és aquesta. Donat que la categoria de *labrador* té força més prestigi que la de *jornalero*, cadascú interpreta la seva situació personal de la manera més favorable. El percentatge de llauradors al padró de 1950 resulta, doncs, exagerat.

En canvi, l'any 1960, va succeir el contrari quan el secretari del poble, un buròcrata foraster, va omplir tot el padró. Aquest senyor, per la raó que sigui, va anomenar *jornalero* tots els agricultors que treballaven a base d'un sou, encara que fós per pocs dies l'any, i fins i tot aquells que tenien diverses hectàrees en propietat. És possible que el secretari, d'origen camperol, fes aquesta categorització com a manera simbòlica per a separar-se del poble, creant, així, la màxima distància social entre ell i la gent. En qualsevol cas, a conseqüència dels criteris del secretari, el percentatge oficial de *labradores* respecte a *jornaleros* al padró de l'any 1960 no havia canviat gaire des de l'any 1950. És a dir, malgrat tots els canvis econòmics que havien succeït al poble

en el transcurs de la dècada 1950-1960, les xifres d'ambdós anys coincidien. És probable, doncs, que per raons de prestigi, al 1950 per part de la pròpia gent del poble i al 1960 per part del secretari, hagin influït en la veracitat de les dades censals sobre el tipus d'ofici.

Problema 4: suïcidis

Xifres oficials de suïcidis demostren que a Espanya la gent se suïcida bastant menys que a altres països del món. Solament per donar-ne una idea, és suficient notar que la xifra de suïcidis en aquest país per cada cent mil persones és de l'ordre de 3.9, mentre que als Estats Units és de 12.5, als Països Baixos de 9.2, a l'Argentina de 7.8, al Japó de 17.8 i a Suècia —segurament el cas més famós de tots— de 19.4 (*Information Please Almanac*, 1983). Ja se sap que hi ha indubtables dificultats per a reconèixer i comptabilitzar tots els casos de suïcidi (Cf. Hendin, 1964: 5-6), una circumstància que trobem a totes les societats, a un o altre nivell. Per cert, si hom pot considerar Becedas com a cas representatiu, les xifres espanyoles han d'ésser molt més altes del resultat que s'extreu de les Actes de Defuncions.

Concretament pel que fa al cas de Becedas, a partir d'entrevistes i d'experiències personals, tinc notícia de set suïcidis que van tenir lloc entre 1950 i 1970. Tots ells van enregistrar-se a les Actes de Defuncions com a «accident» o «ofegat». Cap causa de mort que jo conegui s'inscriu com a «suïcidi», de manera que prendre les xifres d'aquest poble com a exactes seria negar completament l'existència de l'autodestrucció humana a Becedas. Malauradament, durant la meua estada a Becedas no vaig investigar a fons el problema dels suïcidis i, per tant, no tinc coneixement de tots aquells casos que succeïren durant l'època de postguerra. Malgrat tot, tinc recollit el testimoni del metge del poble, qui em digué, en una ocasió, que els suïcidis havien arribat a ésser gairebé una epidèmia en el transcurs d'alguns anys.

Es comprèn que la gent de Becedas, de la mateixa manera que la d'altres llocs d'Espanya, no volgués inscriure oficialment un suïcidi a les Actes de Defuncions. Suïcidar-se és un crim tant estatal com religiós, i els que maten no tenen el dret d'ésser en-

terrats al *Campo Santo*. Reconèixer una fi com aquesta seria, no només condemnar l'ànima del finat, sinó influir eternament en la fama de la seva família. Per estalviar aquestes conseqüències, el poble segueix una norma molt coneguda a tota la Mediterrània, principalment a Itàlia on és anomenada *ormetà* (Friedmann, 1967: 330); és a dir, davant un risc legal del món extern, el poble calla i es protegeix. Aquesta és una llei no oficial, però, malgrat tot, respectada. És gairebé segur que la seva conformitat a aquesta llei ha influït en la veracitat de dades sobre l'expressió del comportament agressiu en general, tant d'homicidis com de suïcidis.

Problema 5: casament

L'any 1965, el gran demògraf John Hajnal va donar nom a un fenomen que avui és bastant conegut en l'estudi, l'anomenat *European marriage pattern* o «patró europeu de casament» (Hajnal, 1965). Aquest patró s'expressa de dues maneres: en primer lloc, un alt percentatge de gent soltera, de persones que mai no es casen; i en segon lloc, una edat mitja de casament alta. Segons Hajnal, el «patró europeu de casament» es donà, sobretot, durant certes èpoques històriques de l'Europa occidental, però sembla ésser que el patró es manté clarament en l'actualitat —almenys segons les xifres oficials— en determinats països, tals com Irlanda, Itàlia, Portugal i Espanya (Brandes, 1976; Iszaevich, 1975).

Sense fer comparacions amb d'altres països, però sempre reconeixent que les dades censals s'utilitzen en estudis comparatius (mitjançant els quals reben una difusió bastant àmplia), em pregunto ara fins a quin punt són certes les xifres espanyoles sobre el matrimoni. Estic pensant concretament en el costum, molt estudiat per Joan Frigolé i Reixach (1973, 1981, 1982) de *llevarse la novia* o *irse con el novio*. Segons aquest costum, el nuvi o la núvia viuen junts sense casar-se oficialment ni per l'Església ni pel civil. Una enquesta que efectuà Frigolé demostra que és o era força comú *llevarse la novia* per quasi tot el sud-est de la Península Ibèrica, específicament a les províncies d'Albacete, Almeria, Granada, Jaén, Màlaga i Múrcia (Frigolé i Reixach, 1981:

14). Jo mateix l'he observat en un poble que anomeno Monteros (Brandes, 1980), situat a la mateixa regió.

Els motius de *llevarse la novia* o *irse con el novio* són diversos. En casos que conec personalment, hi ha parelles que han volgut estalviar-se les enormes despeses que comporta un casament normal; d'altres han tractat d'evitar l'oposició dels pares al nuvi o a la núvia i altres que ho fan per estar en contra de l'Església i d'aquesta manera demostren simbòlicament el seu anticlericalisme i antifranquisme. A Monteros, durant els anys quaranta i cinquanta, el govern va forçar periòdicament aquestes parelles a casar-se legalment, de manera que, en algunes dates, s'han celebrat una quantitat realment impressionant de bodes.

Pel que sabem, normes iguals o semblants a la de *llevarse la novia* poden trobar-se a alguns països mediterranis (Cf. Bates, 1974; Kudat, 1974; Lockwood, 1974). En tots aquests casos, els nuvis que viuen junts es consideren, tant a si mateixos com per la gent de llur comunitat, com a casats (malgrat que a Monteros se'ls acostuma a anomenar «casats mal casats» a diferència dels qui han fet un casament oficial, anomenats «casats ben casats»). Els que «s'han endut la núvia», o «se n'han anat amb el nuvi» solen casar-se legalment després d'una temporada, que pot variar d'uns mesos a una dècada, segons els casos. Si aquestes parelles tenen fills mentre no són oficialment casats, els fills són considerats socialment com a legítims. És a dir, es reconeix, tant a Espanya com a d'altres llocs, que l'estat de viure junts representa una fase matrimonial. És diferent a estar casat per l'Església o pel civil, però és, en qualsevol cas, «estar casat».

Suposo que si es tingués en compte aquest tipus de matrimonis en les xifres oficials, la mitjana d'espanyols que es casen seria més alta i l'edat de casament seria més baixa que la indicada per les estadístiques. Fent el càlcul exacte —cosa que, pel que jo sé, ningú no ha fet encara— potser desapareixeria completament el famós «patró europeu de casament». És aquest encara un problema per resoldre.

Conclusió

De tots els nombres que enganyen, potser el més enganyós sigui el número cinc inclòs en el títol d'aquest treball i, tanmateix, representatiu de la quantitat de problemes censals que he analitzat. Hi ha dues raons principals per les quals aquest número pot ésser enganyós. Per una altra banda, és un número massa gran perquè, en el context del present treball, ignora completament l'enorme quantitat d'avantatges estadístics que tenen els padrons municipals i les actes oficials; el cinc, d'aquesta manera exagera, potser artificialment, les limitacions de les dades censals. D'altra banda, el cinc és un número massa petit respecte a la quantitat de problemes que es poden presentar en l'ús de l'estadística. És un número més aviat arbitrari, corresponent solament a uns problemes que jo he trobat a partir de les meves investigacions a Castella la Vella i a Andalusia.

Malgrat tot, crec que en general s'utilitzen dades quantitatives com si fossin vertaderes, com si tinguessin una realitat més exacta que la de qualsevol anàlisi interpretativa, per la qual cosa aquesta actitud davant els nombres hauria de canviar-se. És necessari exercir una estadística que reconegui plenament les limitacions dels nombres. Aquestes limitacions es troben molts cops només a partir del treball de camp. És el treball de camp el que ens ensenya, per exemple, com les consideracions del prestigi poden influir en el perfil d'oficis, o ens mostra com interpretar la mitjana de famílies nuclears i de gent casada i, ensems, pot provocar també una crítica respecte a les dades sobre causes de morts.

En conèixer nosaltres, els antropòlegs, les dificultats de la interpretació de les dades censals d'un sol poble, estem en condicions de suggerir als demògrafs, economistes i d'altres estudiosos que treballen majorment al nivell macrosocial com la nació o l'Estat, fins a quin punt poden ells servir-se de les dades censals com a representatives de la veritat. Ara per ara, hi ha motius per a mantenir una actitud prudent davant els nombres o com a mínim per a no jutjar-los com a més vàlids que les nostres pròpies observacions. Solament una combinació d'ambdós mètodes i fonts pot donar peu a una anàlisi que s'apropi a la realitat.

Traducció: Oriol Beltran Costa

Bibliografia

BATES, D. G.

- 1974 «Normative and alternative systems of marriage among the Yoruk of southeastern Turkey», *Anthropological Quarterly*, 47: 270-287.

BÉRREMAN, G.

- 1962 *Behind Many Masks: Ethnography and Impression Management in a Himalayan Village*, Ithaca, N.Y.: Society for Applied Anthropology, Monograph No. 4.

BRANDES, S. H.

- 1973 «Wedding ritual and social structure in a Castilian peasant village», *Anthropological Quarterly*, 46:65-74.
- 1975 *Migration, Kinship and Community: Tradition and Transition in a Spanish Village*, Nova York: Academic Press.
- 1976 «“La soltería”, or why people remain single in rural Spain», *Journal of Anthropological Research*, 32:205-233.
- 1979 «The household development cycle in Tzintzuntzan» a M. Clark, R. V. Kemper i C. Nelson (eds.) *From Tzintzuntzan to the «Image of Limited Good»: Essays in Honor of George M. Foster*, pp. 13-23, Berkeley, Calif.: Kroeber Anthropological Society.
- 1980 *Metaphors of Masculinity: Sex and Status in Andalusian Folklore*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

FREEMAN, S. T.

- 1970 *Nieghbors: the Social Contract in a Castilian Hamlet*, Chicago: University of Chicago Press.

FRIEDMANN, F. G.

- 1967 «The world of “la miseria”» a J. M. Potter, M. N. Diaz i G. M. Foster (eds.), *Peasant Society: a Reader*, pp. 324-336, Boston; Little, Brown.

FRIGOLÉ I REIXACH, J.

- 1974 «Estructura social y diferenciación sociocultural: el sistema matrimonial y de herencia», *Ethnica*, 7: 89-120.

- 1981 «“Llevarse la novia”: los resultados de una encuesta», mecano-
nografiat.
- 1982 «Estrategias matrimoniales e identidad sociocultural en la so-
ciedad rural: “llevarse la novia” y “casarse” en un pueblo de
la Vega alta del Segura», *Agricultura y Sociedad*. 25:71-108.
- GOFFMAN, E.
1959 *The Presentation of Self in Everyday Life*, Nova York, Dou-
bleday.
- GOODY, J. (ed.)
1958 *The Development Cycle of Domestic Groups*, Cambridge: Cam-
bridge University Press.
- HAJNAL, J.
1965 «European Marriage patterns in perspective» a D. V. Glass i
D. E. C. Eversley, *Population in History*, pp. 101-143, Lon-
dres: Arnold Press.
- HAMMEL, E. A.
1961 «The family cycle in a coastal Peruvian slum and village»,
American Anthropologist, 63:989-1.005.
- HENDIN, H. (ed.)
1964 *Suicide and Scandinavia*, Nova York: Grune and Stratton.
- HUFF, D. i GEIS, I.
1954 *How to Life with Statistics*, Nova York: W. W. Norton.
- 1983 *Information Please Almanac*, Nova York: Simon and Schuster.
- ISZAEVICH, A.
1975 «Emigrants, spinsters and priests: the dynamics of demogra-
phy in Spanish peasant societies», *Journal of Peasant Studies*,
2: 292-312.
- KUDAT, A.
1974 «Institutional rigidity and individual initiative in marriage of
Turkish peasants», *Anthropological Quarterly*, 47:288-303.

LOCKWOOD, W. C.

1974 «Bride theft and social maneuverability in western Bosnia»,
Anthropological Quarterly, 47: 253-269.

WYLIE, L.

1963 «Demographic change in Roussillon» a J. Pitt-Rivers (ed.),
Mediterranean Countrymen, pp. 215-236, Paris: Mouton.